

حسین جلودار*

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۲/۴/۱۸

روایت تصویری در قرآن (با بررسی سوره‌هایی از قرآن با آغازی روایی - تصویری)

چکیده

از بررسی اجمالی سوره‌های قرآن چنین برمی‌آید آیات زیادی بر پیامبر اسلام نازل گردیده که دارای ساختاری روایی - تصویری‌اند؛ به عبارت دیگر ویژگی‌های تصویری و تجسمی آیه‌ها، هم‌تراز جنبه‌های دیگرزبانی با تصویرسازی، ذهن خواننده را برای دریافت پیام آیات آماده می‌سازند. تصویر حرکت ابرها، ظهور روشنائی، پایان تاریکی، لرزش زمین، گریختن مردمان، شکافتن آسمان، خروج محتویات از زمین، حرکت کشتی‌ها بر روی دریا، اسبان در حال حرکت، فروپاشی کوه‌ها، شکافته شدن قبرها، رهاسازی کودک شیرخوار، درهم پیچیدن خورشید، جرقه‌ی سم اسبان و انبوهی از تصاویر دیگر که در متن آیات سوره‌های قرآن مجید قابل مشاهده‌اند، همگی حاکی از به‌کارگیری ظرفیت‌های فراوان شیوه‌ی تصویری - روایی برای زمینه‌سازی جهت تشریح دقیق‌تر وقایع و رویدادهایی است که برای انسان سرنوشت سازند. در پژوهش پیش‌رو سوره‌هایی از قرآن بررسی گردیده که در آیات ابتدایی سوره از شیوه‌ی روایی - تصویری بهره برده‌اند و سایر «سور» کتاب مقدس مورد نظر نبوده است. روش تحقیق، مبتنی بر شیوه‌ی تطبیقی بوده و با بررسی ویژگی‌های ساختاری آیات مورد نظر با مبانی و اصول هنرهای تصویری (سینما) و هنرهای تجسمی (عکاسی، گرافیک، نقاشی و...) نشان می‌دهد کارکردهای تصویرگرایانه آیه‌های مذکور از دقت، مناسبت، جذابیت و هدف‌گذاری‌های کم‌نظیری برخوردارند، اما هیچ‌گاه پرداخت تکنیکی به غایت تبدیل نگشته و صرفاً در راستای بیان مفاهیم والایی از قبیل: قیامت، تقوای پیشگی و خداترسی به کار رفته است. در خصوص پیشنهادی پژوهش لازم به یادآوری است، غالب تحقیق‌های انجام گرفته از زاویه‌ی بررسی ویژگی‌های تصویری قرآن در ارتباط با کتابت، تذهیب و نگارگری بوده و از منظر هدف این مقاله فقط اثری از سید قطب قابل تأمل می‌باشد. منابع ترجمه و تفسیری مورد استفاده از دانشمندان و عالمان برجسته‌ای همچون؛ مرحوم علامه طباطبایی (تفسیر المیزان)، آیت‌الله مکارم شیرازی (تفسیر نمونه)، آیت‌الله جوادی آملی (تفسیر موضوعی)، آقای بهاء‌الدین خرمشاهی و آقای عزت‌الله فولادوند (ترجمه قرآن) بوده است.

واژگان کلیدی:

قرآن

سوره

هنرهای تجسمی

هنرهای تصویری

روایت تصویری

مقدمه

قرآن، کتاب آسمانی مسلمانان همواره جذابیت‌های فراوانی برای محققان حوزه‌های مختلف علوم انسانی داشته است تا از زوایای گوناگونی بدان پرداخته شود. ادیبان، زبان‌شناسان، جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و تاریخ‌نویسان مسلمان و غیرمسلمان پرشماری به این مهم همت گماشته‌اند. در کتاب‌ها و مقالات بسیاری به وجوه متفاوتی از ویژگی‌های قرآن کریم اشاره نموده‌اند که این ماجرا همچنان پرهیجان و جذاب ادامه دارد.

قرآن از آن جایی که تنها منبع غیرقابل تردید در نزد مسلمانان عالم است و در واقع متقن‌ترین سند تبیین و تشریح آرمان‌های دین اسلام است، پس همیشه مورد کنکاش و تحلیل همگان قرار خواهد گرفت و از آن مهم‌تر در متن مقدس بارها به تدبیر همیشگی و تفکر عمیق در آن توصیه‌های مؤکدی شده است.^۱

پژوهش حاضر در پی طرح و پاسخ‌گویی به پرسش‌های مهمی است از قبیل: چگونه ظرفیت‌های تصویر قرآن به تبیین دقیق و محسوس فحوای اصیل و بنیادین آیات الهی یاری رسانده است؟

- آیا بررسی تطبیقی میان ساختار روایی-تصویری آیات قرآن با اصول و مبانی هنرهای تصویری (سینما) و هنرهای تجسمی (عکاسی، گرافیک و ...) امکان‌پذیر است.

پیشینه تحقیق

با بررسی منابع موجود درمی‌یابیم که یکی از شناخته‌شده‌ترین آثار در این حوزه توسط سید قطب نویسنده‌ی مصری با عنوان *التصویر الفنی فی القرآن* در سال ۱۹۴۵ به رشته تحریر در آمده است که در آن سید قطب به برخی از جنبه‌های ادبی، هنری و زیبایی‌شناسانه آیات قرآن اشاره نموده است.

قرآن کریم از حیث جنبه‌های زیبایی‌شناختی و هنری از دیرباز مورد توجه هنرمندان، علاقه‌مندان و شیفتگان خود بوده است و از همان قرون اولیه با رونق یافتن کتابت، صفحه‌آرایی، تذهیب و جلدسازی باعث ظهور و بروز استعدادهای درخشانی در طول تاریخ پیدایش اسلام بوده است. اما با پیدایش هنرهای مدرن نیز اقتباس از ذخایر غنی قرآن در جهت تولید آثار فاخر هنری هم آغاز گردید و علی‌رغم حساسیت‌های خاصی که بر تولید این گونه محصولات همواره سایه افکنده، فیلم‌ها و انیمیشن‌ها و تصویرسازی‌های فراوانی به ویژه با الهام از داستان‌های قرآن مجید عرضه گردیده است.

نکته‌ی مهمی که باید به آن توجه نمود بهره‌گیری از عناصر هنری و زیبایی‌شناسانه‌ی است که قرآن در بیان مقاصد و اهداف مطلوب خود از آن‌ها سود جست است؛ به عبارت دیگر قرآن فقط منبع اقتباسی برای سایرین نبوده، بلکه خود نیز از ظرفیت‌های زبانی موجود در ساختار قرآن برای تبیین و تشریح پیام‌هایش حداکثر بهره را برده است. یکی از جنبه‌های برجسته‌ی شاکله‌ی قرآن، پردازش تصویری و قیاس است. به این معنا که با بیانی موجز و با شیوه‌ای روایی - تصویری «Narrative Pictorial» ذهن مخاطبش را آماده‌ی دریافت نکاتی می‌نماید که فهم و توجه دقیق او را طلب می‌کند.

با نگاه به متن قرآن در می‌یابیم؛ آیات زیادی با زبانی تصویری در کتاب آسمانی آورده شده است که از بار معنایی چندلایه‌ای برخوردارند؛ مثلاً تصویرسازی از بهشت و جهنم

«واقعیه» سیمای مومنان و گناهکاران در روز قیامت «واقعیه» افول ستارگان «نجم» معراج پیامبر «اسرا» شکافتن آسمان و زمین «انشقاق، زلزله» خروج مردگان از قبرها «عادیات» حرکت کشتی‌ها و وزش باد «جائیه» پراکندگی مردمان در روز قیامت «قارعه» فروپاشی کوهها «قارعه» تیرگی و روشنی شب و روز «لیل، ضحی» و... که همگی برای تبیین روشن‌تر اهداف کلان قرآن مورد استفاده بوده‌اند.

قرآن کریم جدا از این که در درون متن سوره‌هایش به تصویرسازی اهتمام داشته است، قریب به سی سوره از قرآن با شیوه‌ی تصویری-روایی آغاز شده‌اند که شامل حدود یک سوم سوره‌ها می‌شود و می‌توان از سوره‌های مبارکه‌ی رعد، اسراء، حج، سبأ، صافات، جائیه، واقعیه، الرحمن، قمر، نجم، طور، ذاریات، مجادله، فیل، قارعه، عادیات، زلزله، ضحی، لیل، شمس، فجر، غاشیه، طارق، بروج، انشقاق، انفطار، تکویر، نازعات، مرسلات، مدثر و مزمل نام برد. اهمیت موضوع از آن‌جا ناشی می‌شود که بیش از ۱۴ قرن پیش در پیکره‌ی نوشتاری کتاب آسمانی مسلمانان با سیاقی خلاقانه برای طرح موضوع‌هایی که آمیخته با پیچیدگی، رمزوراز و گره‌های ناگشودنی است تمهیدات دیداری «Visual Effects» ویژه‌ای به کار رفته است.

برای مثال؛ در آغاز برخی سوره‌ها «قارعه، زلزله» برای ایجاد توجه و تمرکز در ذهن خواننده و شنونده‌ی آیات از شیوه‌ی کارساز آشنایی‌زداینده هوشمندانه استفاده شده است. بدین معنا که با تخریب تصویر مثبت و با شکوهی که مخاطب از پدیده‌های آشنا مثل کوه و زمین دارد و با ایجاد وضعیتی پرتنش اهمیت مسئله‌ی روز جزا را به خوبی مطرح می‌نماید. قرآن درسوره‌ی «حج» نیز با به چالش کشاندن سابقه‌ی ذهنی ارتباط عاطفی عمیق و ناگسستنی میان مادر و فرزند، با ارائه‌ی تصویری تیره و سیاه و نمایش فضایی سرشار از تضاد از رخداد عظیم قیامت، بر تفکر در سرانجام بشر تأکید می‌ورزد. هم‌چنین قرآن در سوره‌ی «جائیه» با شیوه‌ی مستندگونه و مشابه با آن‌چه در فیلم‌های علمی و مستند دیده‌ایم با تحریک قوه‌ی تفکر مخاطب و برانگیختن حس کنجکاوی و جست‌جوگری وی به وقایع طبیعی و روزمره حیات اشاره می‌نماید تا از دل این روایت تصویری، معانی و مفاهیم اصیل خود را به خواننده منتقل کند.

شاخص انتخاب سوره‌ها

مبنای انتخاب سوره‌ها بر این منوال بوده است که شروع «سور» مورد بررسی با آیاتی باشد که دارای ساختار تصویری آشکاری‌اند. در برخی از سوره‌ها مثل صافات، شمس، لیل و ضحی از همان نخستین آیه، تصویرسازی دیده شده و در مواردی دیگر به مانند سوره‌های حج و سبأ از آیه‌ی دوم تصویرگری شروع می‌شود. در هر رو اساس انتخاب، متناسب با تعداد آیات سوره‌ها به گونه‌ای است که نخستین آیه‌ی مربوطه را بتوان به عنوان آیات آغازین سوره فرض کرد و در واقع آیات مورد بحث در جهت توصیف و تبیین آیه‌های قبل و پس از خود نقش ایفا نمایند و در هر صورت، حداکثر از آیه‌ی شماره ۴ و یا ۵ هر سوره فراتر نرود.

شاخص تصویری آیات منتخب

اساس گزینش سوره‌هایی که دارای آیات آغازینی با ساختار تصویری هستند به این صورت بوده که در مرحله‌ی نخست، ساختار آیه برطبق مبانی هنرهای تصویری «سینما» و

هنرهای تجسمی «عکاسی، گرافیک، نقاشی و...» بی توجه به باطن و معنا و تأویل احتمالی و صرفاً به علت روایت تصویری «Pictorial Narration» و توصیف ظاهری رویدادها و اتفاقات پیش آمده و یا در پیش رو مورد توجه قرار گرفته است. در مرحله‌ی بعد با استفاده از ترجمه‌ها و تفاسیر معتبر قرآنی و نیز کاربست اصول تجزیه و تحلیل هنرهای تصویری به تشریح وجود ارتباط احتمالی و نسبی میان جنبه‌های تصویری و وجوه معنایی آیات اشاره شده است.

در توضیح جنبه‌های روایی-تصویری آیات به نمونه‌هایی مانند آیات ۱-۶ سوره‌ی لیل (والیل اذا یغشی - والسماء و ما بناها و...) و آیات ۱-۲ سوره‌ی ضحی (والضحی - واللیل اذا سجدی) و آیات ۱-۶ سوره‌ی زلزله (اذا زلزلت الارض زلزالها - و اخرجت الارض اثقالها و...) و نیز به آیات ۱-۵ سوره‌ی عادیات (والعادیات ضحبا - فالموریات قدحا - فالمغیرات صباحا و...) می‌توان اشاره نمود که در این آیه‌ها از وقایعی همچون غلبه‌ی شب، تجلی روز، بنا شدن آسمان، گستراندن زمین، لرزیدن زمین، تخلیه‌ی محتوای زمین سراسیمگی مردم و... روایت تصویری داده شده و براین اساس آشکار می‌شود که قرآن در جای جای متن خود و بنا به ضرورت از زبان تصویر در جهت تثبیت و تقریر آموزه‌های الهی استفاده‌ی ابزاری کرده است.

بررسی موردی سوره‌های قرآن

با توجه به آن چه در مقدمه آورده شد نزدیک به ۳۰ سوره از قرآن با آیاتی آغاز شده که از ساختاری روایی-تصویری برخوردارند و این مقاله تحلیل علمی-هنری خود را به تعدادی از سوره‌های جزء سی‌ام و برخی سوره‌های دیگر اختصاص داده که آیه‌های مورد نظر این پژوهش، غالباً از همان آیه‌ی نخست سوره یافتنی‌اند.

نکته مهم این که در طول دو قرن اخیر به واسطه‌ی پیدایش عکاسی و سینما و رونق یافتن گرافیک نوین از یک سو و همچنین گسترش بی‌حد و مرز رسانه‌های ارتباط جمعی مخاطب امروزی در معرض تماشا و تجربه‌ی آثار روایی-تصویری بی‌شماری قرار گرفته که درک وی از مباحث این نوشته را آسان تر می‌سازد.

سوره‌ی نصر، پیشواز زمانی

متن سوره‌ی نصر

بسم الله الرحمن الرحیم * اذا جاء نصر الله و الفتح * و رایب الناس یدخلون فی دین الله افواجا * فسیح بحمد ربک و استغفره انه کان تواباً
ترجمه‌ی سوره نصر « آیت الله مکارم شیرازی »
هنگامی که یاری خدا و پیروزی فرا رسد،
و ببینی که مردم گروه گروه وارد دین خدا شوند،
پروردگارت را تسبیح و حمد کن و از او آموزش بخواه که او بسیار توبه پذیر است.
نکات تفسیری سوره نصر (تفسیر المیزان، علامه طباطبایی ج ۲۰: ۶۵۱)
سوره مدنی است و بعد از صلح حدیبیه و قبل از فتح مکه نازل شده است.
منظور از فتح و نصر، فتح مکه توسط پیامبر و مسلمانان است.

متن سوره اشاره به واقعه‌ای دارد که در آینده‌ی نزدیک روی خواهد داد و منجر به فتح مکه می‌شود.

ساختار روایی - تصویری سوره ی نصر

متن سوره ی نصر، از حیث روایی به وقوع حادثه‌ای در آینده اشاره دارد که در واژگان هنر سینما از آن به عنوان «نگاه به آینده» نام برده می‌شود و مقصود، نمایش رخدادهایی است که بنا به ضرورت داستان فیلم، تماشاگر با سفر در زمان از آن‌ها آگاهی می‌یابد، به عبارت دیگر گاه بیننده پیش‌تر از شخصیت‌های فیلم از وقوع اتفاقات با خبر شده و این پیش‌آگاهی هیجان لذت تماشای داستان را دو چندان می‌کند (ویلیام فیلیپس، ۱۳۸۸: ۱۲۱). علامه طباطبایی در تفسیرالمیزان با اشاره به واژه‌ی «اذا» معتقد است که این کلمه به وقوع حادثه‌ای در آینده‌ی خیلی نزدیک دلالت دارد که همانا فتح مکه است. در واقع مسلمانان به واسطه‌ی نزول آیات نصر از پیروزی بزرگی در آینده وقوف می‌یابند که مشرکان مکه از آن بی‌خبرند و در اثر مشهور سینمایی از «مصطفی عقاد» کارگردان اهل لیبی با نام «محمد رسول الله» این پیروزی به خوبی بازسازی شد.

- در آیه‌ی دوم سوره با ارائه‌ی تصویری قطعی از اقبال گسترده و پرتعداد مردم به دین حق، گویی حجم عظیمی از گروندگان را درنمای باز «Long shot» مشاهده می‌کنیم که دسته دسته به اسلام تشرف می‌یابند و چنین نمایی در ساحت تصویر، شکوه و عظمت یک واقعه را مجسم می‌سازد و در ادامه با یک برش زمانی و جدا شده از فصل «Sequence» با شکوه گرویدن مردم و ایجاد تضاد موقعیت، پیامبر (ص) را به نیایش و استغفار دعوت می‌کند. - در ساختار روایی سوره ی نصر، نوعی رابطه‌ی علت و معلولی بین وقایع یافتنی است، بدین معنا که در پایان سوره، موضوع تسبیح و استغفار پیامبر را به تحقق پیروزی بزرگ که همانا فتح مکه است، منوط می‌نماید تا منطق روایی آیه‌ها و تصویرسازی که بناست در ذهن مخاطب ساخته گردد از استحکام لازم برخوردار باشد.

سوره ی فیل / نگاه به گذشته «Flash Back»

متن سوره ی فیل

بسم الله الرحمن الرحيم * الم ترکیف فعل ربک باصحاب الفیل * الم يجعل کیدهم فی تضلیل * وارسل علیهم طیراً ابابیل * ترمیهم بحجارة من سجيل * فجعلهم کعصف ماکول *

ترجمه سوره ی فیل «بهاءالدین خرمشاهی»

آیا ندانسته‌ای که پروردگارت با پیل سواران چگونه رفتار کرد؟

آیا نیرنگشان را بی‌اثر نساخت؟

و بر سرانان پرندگانی فوج فوج فرستاد،

که بر آنان سنگ‌ریزه‌هایی ازسنگ - گل فرو انداختند.

و سرانجام آنان راهمچون گاه جویده ساخت

نکات تفسیری سوره (مکارم شیرازی، تفسیر نور، جلد ۲۷: ۳۲۶-۳۴۳)

اشاره به داستان تاریخی حمله‌ی سپاه ابرهه در سال تولد پیامبر به خانه‌ی کعبه

یادآوری این حادثه به کافران و مشرکان مکه و اشاره به ضعف آنان در برابر قدرت

خداوند

خداوند لشکریان ابرهه را با لشکری به ظاهر کوچک و ناچیز درهم کوبید.

ابابیل برخلاف تصور رایج نام پرنده نبوده و معنای و صفی داشته و منظور، پرنده‌گان دسته دسته است که به صورت متفرق به سپاه ابرهه هجوم آوردند.
منظور از تعبیر «ماکول» جویده شدن چندباره‌ی کاه در دهان حیوان می‌باشد.
سوره‌ی فیل به مجازات سهمناکی اشاره می‌نماید که به واسطه‌ی فرود عذاب‌های طبیعی از قبیل سیل و طوفان و زلزله نیست.

ساختار روایی - تصویری سوره‌ی فیل / بازگشت به گذشته (Flash Back)

در سوره‌ی فیل برخلاف شیوه‌ی روایی سوره‌ی «نصر» به وقوع حادثه‌ای بزرگ در زمان گذشته می‌پردازد که در فرهنگ واژگان سینمایی و نمایشی «نگاه به گذشته» گفته می‌شود و هدف آن بیان و نمایش وقایع و رویدادهای واقعی، خیالی و افسانه‌ای است که در گذشته دور و یا نزدیک رخ داده و بیننده از زاویه‌ی دید خالق اثر هنری در جریان آن قرار گرفته و به واسطه‌ی آن ماجراها را دنبال می‌کند (ویلیام فیلیپس، ۱۳۸۸، ۱۲۰). در طول تاریخ سینما، همواره آثار فراوان و پرفروشی ساخته شده که محور اصلی آن هجوم حیوانات و جانوران و بلایای طبیعی به محیط زندگی انسانی بوده است که فیلم مشهور پرنده‌گان «آلفرد هیکاک» از زمره‌ی مشهورترین و تاثیرگذارترین فیلم‌های این گونه محصولات سینمایی است که در طول ماجرا، یک شهر مورد هجوم پرنده‌گان کوچک قرار گرفته و تعدادی از اهالی شهر کشته می‌شوند (بهزاد رحیمیان، ۱۳۷۹: ۵۲۷).

در سوره‌ی فیل قرآن از داستانی واقعی از هجوم سپاهی یمنی برای ویران کردن خانه‌ی کعبه خبر می‌دهد که به استناد منابع تاریخی در سال ولادت پیامبر (ص) روی داده و اهالی کهن سال مکه شاهد این اتفاق بوده‌اند. در متن سوره با بیانی موجز و با تاکید بر آگاهی پیشینی پیامبر از این حادثه و بی‌آنکه به تفصیل بدان پرداخته شود با روایتی تصویری به موضوع می‌پردازد.

چنان که در اشارات تفسیری آمد پرنده‌گانی کوچک جثه، متفرق و پراکنده به سپاهی عظیم و به غایت مجهز هجوم برده و همه‌ی سپاهیان و توان نظامی آن را به روایت تصویری قرآن با شلیک و پرتاب سنگ ریزه‌هایی کوچک و ناچیز همچون کاه‌هایی که بارها جویده و له شده‌اند مضمحل می‌کنند. در متن سوره‌ی فیل تمهیدات روایی و تصویری متعددی قابل تشخیص است.

در آیه‌ی نخست سوره بر پیش‌آگاهی پیامبر (و دیگر مخاطبان) از اصل داستان تاکید شده است و زیرکانه از مخاطب خود به عنوان شاهد بهره می‌برد و با مشارکت دادن وی بر کشمکش «Conflict» و جذابیت درونی قصه می‌افزاید.

در ساختار روایی - تصویری سوره از عنصر تضاد و تقابل اجزای حادثه به خوبی استفاده شده تا بر مبنای اصول هنرهای تجسمی با برجسته‌تر شدن تفاوت‌ها، هیبت و شکوه مهاجمان در پایان روایت به شدت مخدوش گردد. مثلاً؛ با تاکید بر شکست سپاه فیل سوار، منظم، مستحکم و با برگ و ساز فراوان از پرنده‌گانی با جثه‌ای کوچک بر اهمیت موضوع تاکید می‌ورزد. در ساختار تصویری سوره، گونه‌ای تدوین درچیدمان صحنه‌ها قابل مشاهده است؛ به عبارت دیگر با انتخاب کلیدی‌ترین نماهای واقعه و برش‌های تصویری درسه نما - سکانس هجوم پرنده‌گان (وارسل طیراً ابابیل)، پرتاب سنگ ریزه‌ها (ترمیهم بحجازه من سجیل) و اضمحلال سپاه ابرهه (فجعلهم کعصف ماکول) ماجرای خود را روایت می‌نماید تا در درون این شیوه‌ی بیانی؛ نمای نزدیک «Close Up» و نمای متوسط «Medium Shot» و نمای دور، جای گرفته باشد.

سوره‌ی قارعه/ جلوه‌های ویژه «Special Effect»

متن سوره‌ی قارعه

بسم الله الرحمن الرحيم * القارعة * القارعة * و ما ادريك ما القارعة * يوم يكون الناس
كالفراش المبثوث * و تكون الجبال كالعهن المنفوش * فاما من ثقلت موازينه * فهو في
عيشة راضيه * و اما من خفت موازينه * فامه هاويه * و ما ادريك ماهيه * نارحامية
ترجمه‌ی سوره‌ی قارعه «مکارم شیرازی»

آن حادثه‌ی کوبنده

و چه حادثه‌ی کوبنده‌ای!

و تو چه می‌دانی که حادثه‌ی کوبنده چیست؟

روزی که مردم مانند پروانه‌های پراکنده خواهند بود.

و کوه‌ها مانند پشم حلاجی شده رنگین می‌گردد.

اما کسی که (در آن روز) ترازوی اعمالش سنگین است،

در یک زندگی خشنود کننده خواهد بود.

و اما کسی که ترازوهایش سبک است،

پناهگاهش «هاویه» است.

و تو چه می‌دانی «هاویه» چیست؟

آتشی سوزان است.

اشارات تفسیری سوره‌ی قارعه (علامه طباطبایی، تفسیرالمیزان، جلد ۲۰: ۵۹۴-۵۹۸)

این سوره تهدید به عذاب قیامت و بشارت به ثواب آن است ولی جانب تهدیدش بر

بشارتش می‌چربد.

پرسش از درک مفهوم «قارعه» به منظور بزرگ نشان دادن امر قیامت است.

منظور از «فراش مپثوث» ملخ‌های متفرق است.

معنای واژه‌ی «هاویه» بر مفهوم سقوط دلالت می‌کند.

درآیه‌ی (فامه هاویه) منظور از مادر خواندنِ هاویه آن است که مادر ماوای فرزند بوده

و او به دامان ما در پناه می‌آورد و فرد جهنمی درهر رو در «آتش هاویه» گرفتار خواهد بود.

ساختار روایی - تصویری سوره‌ی قارعه

در ساحت هنرهای تصویری، کاربرد جلوه‌های ویژه صوتی - تصویری جایگاه مهمی

داشته و همواره توانسته در ایجاد جذابیت و تمایل مخاطب به ارتباط افزون‌تر با کلیت اثر

هنری نقش بارزی ایفا نماید. جلوه‌های ویژه با گونه‌ای اغراق و برجسته کردن عناصر

دیداری و شنیداری و سوق دادن حواس تماشاگر به سوی آن، فضایی ذهنی، احساسی و عاطفی

را خلق می‌کند که می‌تواند برای هر اثر هنری دارای خصلتی یک‌ه باشد.

برای مثال در آثار سینمایی و عکاسی با برهم‌گذاری چند تصویر «Super Impose»

فضایی رؤیاگونه ساخته می‌شود و در سینما و نمایش با تلفیق جلوه‌های صوتی، موقعیت

و هم‌آلود و یا خوفناک ایجاد می‌شود و با اضافه کردن صداهای پس‌زمینه برای تماشاگر

تداعی‌گری‌های متوالی اتفاق می‌افتد. به این مثال‌ها باید، انبوهی از جلوه‌های رایانه‌ای

را اضافه نمود که در آثار هنری به وفور به کار برده می‌شوند تا بیننده تجربه‌ی انحصاری

از مواجهه با اثر را درک کند(پ ۵).

با دقت در ساختار روایی - تصویری سوره‌ی «قارعه» رگه‌های پرنرنگی از جلوه‌های صوتی و تصویری قابل شناسایی است. با شروع سوره و از آیه‌ی یکم تا سوم، کاربرد واژه‌ی پر قدرت «القارعة» و طنین آوایی که تولید می‌نماید به سان یک ساز کوبه‌ای* و همگون با پژواک آواها عمل کرده و تکرار کلمه‌ی «قارعة» در هیبت هشدار و پرسش‌گری جدی، همه‌ی توجه‌ها را به یک‌باره به سوی آیات بعدی جلب می‌کند. در واقع سوره با مقدمه‌ای تکان دهنده و ترساننده آغاز شده و با تحریک شدید حس کنجکاوی مخاطب خود، تصویرسازیش از مسئله‌ی «قیامت» را زمینه‌سازی می‌نماید.

در آیه‌ی ۵ (یوم یكون الناس كالفرش المبعوث)، تصویری مشوش از مفهوم عام مردم (ناس) به دست می‌دهد که مبتنی بر آشنایی زدایی از این نهاد اجتماعی است* و مردم به پروانگانی (ملخ‌هایی) گسسته از هم، پراکنده و ترسیده تشبیه شده و گویی این تلاشی از طنین کلمه‌ی «قارعة» نشات گرفته و آدمیان سبک وزن پروانه‌سان را به اطراف می‌پراکند. در آیه‌ی ۶ (وتكون الجبال كالعهن المنفوش)، روایت تصویری هولناکی از فروپاشی مستحکم‌ترین ارکان آفرینش، یعنی کوه‌ها که نماد و نشانه‌ای از پایداری است به دست می‌دهد و آن را به مانند پنبه‌هایی زده شده وسبک و بی‌مقدار به تصویر می‌کشاند. این تصویر برای خواننده‌ی امروزی آیات، بسیار آشناست چرا که در آثار فراوانی از محصولات هنری و سینمایی به کمک تمهیدات تکنیکی، بدلی از چنان وقایع را رویت کرده* و این جدای از تجربه‌هایی است که در رخداد بلایای طبیعی، بشر در طول تاریخ تجربه کرده است. در آیات ۶ و ۷ (فاما من ثقلت موازینه * فهوفی عیشه راضیه)، پس از شروعی نفس‌گیر و طاق‌سوز با روایتی امیدساز، قدری از عبوسی و تلخ مزاجی کلام کاسته شده و این بار در نقطه‌ی مقابل کم‌وزنی و وارفتگی مظاهر اقتدار و ثبات، بر سنگینی و وزانت تأکید می‌ورزد و روایت تصویری از ترازو به عنوان نماد حساب‌گری و در ادامه زندگی مرفه در بهشت را مجسم می‌سازد.

در آیات ۸ تا ۱۱ (و اما من خفت موازینه * فامه هاویه * ادریک ماهیه * نار حامیه)، بار دیگر با رجوع به لحن آغازین سوره و بیانی گزنده نسبت به کسانی که اعمالشان خفیف و دست‌شان تهی است، آن‌ها را به جایگاهی آتشین حوالت می‌دهد. شیوه‌ی بیانی سوره‌ی «قارعة» خصلتی سینوسی دارد و دائماً مخاطب را در اوج و فرود و گره‌افکنی‌های مکرر، معلق می‌سازد.

سوره‌ی عادیات / نمای نزدیک / Close Up

متن سوره‌ی عادیات (آیات ۱-۶)

بسم الله الرحمن الرحيم * و العادیات ضیحاً * فالموریات قدحاً * فالمغیرات صیحاً * فائرن
به نفعاً * فوسطن به جمعاً * ان الانسان لربه لکنود *
ترجمه سوره‌ی عادیات (بهاء‌الدین خرمشاهی)
سوگند به اسبان تیز تک (جهادی) که نفس نفس می‌زنند.
و سوگند به اخگرانگیزان (ازبرخورد سم‌ها)
و سوگند به تکاوران بامدادی
که در آنجا گرد برانگیزند.
و با هم به میانه‌ی آن (معرکه) درآیند.

که انسان در برابر پروردگارش ناسپاس است.

اشارات تفسیری سوره‌ی عادیات (علامه طباطبایی، تفسیرالمیزان، جلد ۲۰: ۵۷۸-۵۹۳)

این سوره درباره‌ی ناسپاسی انسان و کفران نعمت‌های پروردگارش است. سوره‌ی عادیات به شهادت سوگندهایش در مدینه نازل شده است. واژه «عادیات» به دویدن با سرعت زیاد دلالت می‌کند. کلمه‌ی «ضیح» به نفس زدن‌های پر شمار اسبان اشاره می‌نماید. بنا بر بعضی اقوال، این سوره به مناسبت حضور ظفرمند حضرت علی(ع) در نبرد «ذات السلاسل» نازل شده است.

ساختار روایی - تصویری سوره‌ی عادیات

در هنرهای تصویری، توجه به جزئیات و بخش‌هایی از واقعیت که ممکن است از دید مخاطب دور بماند، اهمیت درخوری دارد. بدین معنا که با برجسته شدن اجزای کوچک‌تر تصویر و بیان اغراق آمیز، موجبات ارتباط عمیق‌تر بیننده با اثر را فراهم می‌سازد و اصطلاحاً درنمایی «Shot» بسته‌تر و با تجمیع انرژی موجود در تصویر، تأثیرات دیداری و شنیداری را دوچندان می‌سازد. برای مثال درنمایی خیلی بسته «Insert» از یک صحنه‌ی فیلم و با تاکید برچشمان اشک‌بار شخصیت مغموم قصه، تماشاگر را با حذف واسطه‌ها با او رودر و ساخته و بار عاطفی و احساسی همذات‌پنداری با شخصیت داستان را افزایش می‌دهد و یا در نمایی درشت از داستان پینه‌بسته‌ی کشاورز در یک عکس و با تاکید بر جزئیات آن همراهی مخاطب با اثر را به دنبال دارد.

در ساختار روایی - تصویری سوره‌ی «عادیات» در چند آیه با کاربرد تمهید تصویری نمای بسته و نمای متوسط «Medium Shot» فضای ذهنی مخاطبش را تحریک کرده و او را برای دریافت پیام سوره مهیا می‌کند. درآیه‌ی ۱ (والعادیات ضیحاً) روایتی تصویری از حرکت اسبان مجاهدان می‌دهد که گویی در نزدیکی چشم و گوش خواننده‌ی آیات در حال اتفاق افتادن است، چرا که فقط آن گاهی می‌توان، صدای نفس‌های اسبی را شنید که در فاصله‌ای بسیار اندک از مخاطب قرار گرفته باشد و این وضعیت که در فیلم‌ها گاهی با استفاده از نمای تعقیبی «Traveling» گرفته می‌شود از هیجان و شور فراوانی سرشار است. درآیه‌ی ۲ (فالموریات قدحاً)، برق جرقه‌ی سم اسبان جنگ‌آوران مسلمان به تصویر در آمده که روایت چنین صحنه‌ای در هنرهای تصویری در نماهای درشت امکان‌پذیر خواهد بود تا تحرک و پویایی و چابکی سوارکاران، مخاطبان را برسرذوق آورد (پ ۶).

درآیه‌ی ۳ (فالمغیرات صبحاً)، تصویری اسطوره‌ای از مجاهدان ارائه می‌شود، و در شباهت با نمایی ضدنور «Sihlluete»*

و در حالی که خورشید صبح‌گاهی از پشت سر، هاله‌ای از نور را بر ساخته و برآنان می‌تاباند، طلوع می‌کند و در ساختار این قبیل تصاویر به علت حذف جزئیات و ایجاد سطحی تیره، جلوه‌ای با شکوه و با عظمت از موضوع به دست می‌آید. در آیه‌های ۴ و ۵ (فائرن به نقعاً و فوسطن به جمعاً) و گویی در فصلی «Sequence» جدید و درنمایی باز و برخلاف آیات قبلی، تصویری عمومی از حرکت، تجمع و هجوم مجاهدان به دشمنان را روایت می‌کند که از قبل این تجمع، گرد و غبار غلیظی به اطراف برخاسته است.

سوره‌ی حج / روایت قبل وبعد «After- Befor»

متن سوره‌ی حج (آیات ۱-۵)

بسم الله الرحمن الرحيم* يا ايها الناس اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شىء عظيم... يا ايها
الناس ان كنتم فى ريبٍ من البعث ...
ترجمه‌ی سوره‌ی حج، آیات ۱-۲-۵ (فولادوند)
ای مردم از پروردگار خود پروا کنید که زلزله‌ی رستاخیز، امری هولناک است.
روزی که آن را ببینید، هر شیردهنده‌ای، آن را که شیر می‌دهد فرومی‌گذارد و هر آبستنی
بارخود را فرو می‌نهد و مردم را مست می‌بینی در حالی که مست نیستند، ولی عذاب
خدا شدید است و...

ای مردم اگر درباره‌ی برانگیختن درشکدید، پس (بدانید) که ما شما را از خاک آفریده‌ایم،
سپس از نطفه و بعد از خون بسته شده، سپس از مضغه (چیزی شبیه گوشت جویده شده)
که بعضی دارای شکل و خلقت است و بعضی بدون شکل، تا برای شما روشن سازیم (که
برهرچیز قادریم) و جنین‌هایی را که بخواهیم تا مدت معینی در رحم‌های (مادران) قرار می‌دهیم
و (آنچه را بخواهیم ساقط می‌کنیم). بعد شما را به صورت طفل بیرون می‌آوریم، سپس هدف
این است که به حد رشد و بلوغ خود برسید. در این میان بعضی از شما می‌میرند و بعضی
آنقدر عمر می‌کنند که به بدترین مرحله زندگی (پیری) می‌رسند. آن چنان که بعد، از علم و
آگاهی چیزی نمی‌دانند. از (سوی دیگر) زمین را (در فصل زمستان) خشک و مرده می‌بینی، اما
هنگامی که آب باران بر آن فرو می‌فرستیم به حرکت درمی‌آید و می‌روید و از هر نوع گیاه
زیبا می‌رویاند.

اشارات تفسیری (علامه طباطبایی، جلد ۱۴: ۴۸۳-۴۹۰)

سوره‌ی حج از سور مکی قرآن است.
منظور از «زلزلة الساعة» آن است که زلزله از نشانه‌های روز قیامت است.
مراد از واژه‌ی «مرضعه» اشاره به زنی است که در حال شیردادن به فرزندش است و
سینه‌اش در دهان کودک باشد.
منظور از مستی مردم در روز قیامت آن است که به علت بروز ناگهانی و غیر مترقبه‌ی روز جزا،
چنین حالتی به مردمان دست می‌دهد.

ساختار روایی - تصویری سوره‌ی حج (آیات ۱-۵)

در هنرهای تصویری، پرداختن به موضوع در قالب یک مجموعه اثر و یا در چند پرده
«Episode» بسیار رایج است و به مخاطب اجازه می‌دهد تا بتواند، داستان نقاشی‌ها،
عکس‌ها و فیلم‌ها را از زوایای گوناگون و از منظری متفاوت بازخوانی نماید. با این شیوه،
بیننده به صورت مجازی در زمان‌ها، دوره‌ها و اوضاع گاه متناقضی با اثر هنری مواجه شده و
دریافت‌های چندگانه‌ای را از متن هنری به مثابه یک کلیت منسجم تجربه می‌کند. در هنر،
اصطلاح قبل و بعد «After - Befor» به دامنه‌ای از رویدادها در گذشته‌ی دور و نزدیک اشاره
می‌کند که برای توصیف و تفسیر موقعیت زمان حال موضوع و نیز آینده‌اش، اهمیت دوچندانی
دارد.

در سوره‌ی حج سرانجام یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین روابط انسانی، در قالب تصویری
شگفت آور روایت می‌شود. قرآن در تشریح آغاز روز رستاخیز با برهم زدن هنجار ذهنی که

مخاطبش از رابطه‌ی قلبی و عاطفی و غریزی میان مادر و فرزند در سردارد به روزگار تلخ و سرد انسان در روز قیامت می‌پردازد (سوره‌ی حج، آیه ۲). در این آیه، تصویری خوفناک از اضمحلال، فروپاشی و گسست میان دنیای مادر و فرزند روایت شده که کم نظیر است. در طول تاریخ بارها دیده و یا خوانده‌ایم؛ مادران به گاه مصیبت و بلاهای رعب‌آور همانند زلزله، سیل، جنگ و آتش سوزی، حتی به قیمت از دست دادن جان خود تا آخرین لحظه از کودکانشان محافظت کرده و شهامت غریزی خود را به نمایش می‌گذارند. اما بر مبنای روایت سوره‌ی «حج» به هنگام وقوع قیامت و بی‌آن که مادران مورد سرزنش قرار گیرند، آشکار می‌گردد که همه‌ی مردمان به سان حالت مستی و بی‌هوشی، سراسیمه و نافرجام به اطراف می‌گریزند و هرانسانی فقط به عاقبت و سرانجام محتوم خویش می‌اندیشد.

اما قرآن با ظرافت بی‌بدیلی، در آیه‌ی ۵ سوره‌ی حج، با روایتی تصویری به داستان آفرینش و تولد انسان اشاره می‌نماید تا راه را برسوء ظن و قضاوت خطا ازسوی مخاطب بسته نگاه دارد. به عبارت دیگر قرآن با پرداخت نکته سنجانه به مقوله‌ی چگونگی مراحل شکل‌گیری تولد، رشد و بلوغ انسان یادآور می‌شود؛ همان خدایی که شما را آفرید و از رحم مادران خارج ساخت و چگونگی زندگانی‌تان را رقم زد و عشق و عواطف عمیق مادرانه را در بشر به ودیعه نهاد، آن زمان که برای محاسبه‌ی اعمال خویش در پیشگاه خداوند حاضر می‌گردید، هیچ یک از پیوندهای دنیوی، مانع از پربیشان‌احوالی و وحشت‌تان از روز قیامت نخواهد شد.

در حقیقت، قرآن با ارائه‌ی تصویری مبتنی بر شیوه‌ی «قبل و بعد» و در دو پرده‌ی «Episode» کاملاً متفاوت، از کنارهم قراردادن داستان قیامت «پرده‌ی اول» و سیر شکل‌گیری و خلقت انسان «پرده‌ی دوم» به توصیف و تشریح واقعه‌ی قیامت می‌پردازد و همزمان هم عواطف و هم عقل مخاطبش را مورد خطاب قرار می‌دهد. واقع‌مطلب این که انسان همواره با ترس از دست دادن داشته‌ها و علایقش زیست می‌کند و علقه‌های عاطفی و درونیش در مرکزچنین اضطراب همیشگی است و تاکید قرآن بر نابودی چنان دلبستگی‌هایی در قالب روایت تصویری دهشت‌ناک برآمده از شناخت خالق هستی از موجودی می‌باشد که بنا بر توصیف آیه‌ی پنجم، خود موجد تمامی مراحل خلقتش است.

سوره‌ی رعد/ مستندنگاری

متن سوره‌ی رعد (آیات ۲-۴)

الله الذی رفع السموات بغير عمد ترونها ثم الستوای علی‌العرش و سخر الشمس و القمر کل یجری لاجل مسمى یدبر الامر یفضل الایات لعلکم بلقاء ربکم توقنون* و هو الذی مدالارض و جعل فیها رواسی و انههارا و من کل الثمرات جعل فیها زوجین اثین یغشی الیل النهار ان فی ذلک لایات لقوم یتفکرون* و فی الارض قطع متجورات و جنات من اعناب و زرع و نخیل صنوان و غیرصنوان یسقی بماء واحد و نفضل بعضها علی بعض فی‌الاکل ان فی ذلک لایات لقوم یعقلون*

ترجمه‌ی سوره‌ی رعد آیات ۲-۴ (مکارم شیرازی)

۲- خدا همان کسی است که آسمان‌ها را بدون ستون‌هایی که برای شما دیدنی باشد، برافراشت. سپس برعرش استیلا یافت و خورشید و ماه را مسخرساخت که هرکدام تا زمان معینی حرکت دارند. کارها را

او تدبیر می‌کند؛ آیات را (برای شما) تشریح می‌نماید؛ شاید به لقای پروردگارتان یقین پیدا کنید.

۳- واو کسی است که زمین را گسترد و در آن کوهها و نه‌رهای قرار داد و در آن از تمام میوه‌ها جفت آفرید. شب را بر روز می‌پوشاند، در این‌ها آیاتی است برای گروهی که تفکر می‌کنند.

۴- و در روی زمین، قطعاتی کنار هم قرار داد که با هم متفاوتند و (نیز) باغ‌هایی از انگور و زراعت و نخل‌ها که گاه بربک پایه می‌رویند و گاه بر دو پایه. همه‌ی آن‌ها از یک آب سیراب می‌شوند و با این حال بعضی از آن‌ها را از جهت میوه بر دیگری برتری می‌دهیم. در این‌ها نشانه‌هایی است برای گروهی که عقل خویش را به کار می‌گیرند.

اشارات تفسیری (علامه طباطبایی، جلد ۱۱: ۳۸۷-۴۰۳)

بنا بر ساختار سوره‌ی رعد، چنین مستفاد می‌گردد که از سورمکی قرآن کریم است. مراد از آیاتی که کلمه‌ی «تلك» به آن‌ها اشاره می‌کند، همین عالم کون و اشیای خارجی است که در نظام عام الهی مسخر شده‌اند. سنت اسباب «وجودعلت» در تمامی اجزای عالم جریان دارد، حتی اگر در برافراشتن آسمان، بدون رویت ستون‌های نامرئی باشد. آیات نخستین سوره‌ی رعد قصد دارد تا فطرتِ خواب رفته بشر را بیدار کرده و در پی جستجو برای یافتن علت مخلوقات به خدای سبحان برسد. کلمه‌ی روایی جمع «راسیه» و از ماده‌ی «رسی» است و به معنای ثابت و استوار و برقرار است و مراد از آن در این‌جا کوه‌ها هستند که در جایگاه خود ثابت و استوارند. منظور از کلمات «قطع متجاورات» قطعه زمین‌هایی است که در کنار هم قرار گرفته‌اند که ممکن است یکی حاصل خیز و دیگری شوره‌زار باشد.

ساختار روایی تصویری سوره‌ی رعد (آیات ۲-۴)

هنرهای تصویری از دیرباز در کنار نمایش خلاقیت، احساسات و عواطف بشری در جایگاه ابزاری رسانه‌ای که سودای بیان حقیقتی را در سر می‌پروراند، عمل کرده‌اند. نقاشان از روزگاران کهن همواره تلاش کرده‌اند تا در کنار جهت‌گیری‌های خلاقه و ذهنی، با واقع‌نمایی، از اتفاقات، شخصیت‌ها و طبیعت و حتی روایت‌های تاریخی- مذهبی، آثاری تا حد امکان متکی به حقیقت تولید نمایند (حلیمی، ۱۳۸۵: ۱۷). عکاسی توانسته با ساخته شدن تجهیزات پیشرفته و کارآمدتر، از کلیه‌ی زوایای آفرینش و زندگی انسان، حیوانات و طبیعت تصاویری دقیق، شگفت‌انگیز، مستند و قابل اتکا خلق نماید. به واقع می‌توان گفت؛ تصور جهان، بدون حضورش در میان هزاران میلیون تصویری که از حدود دویست سال قبل از آن برجای مانده، بسیار دشوار است. سینما موجودیتش را با ساختن فیلم‌های مستند اعلام می‌نماید و با به تصویر کشاندن وقایع روزمره و آن هم با روایتی متحرک و برخلاف منش عکاسی و نقاشی، رویکرد نویسی را در ثبت مستندات تازه‌ای از جهان، بنیان می‌نهد که تا پیش از آن بی‌سابقه بوده است.

در قرآن یکی از راه‌های شناخت خداوند، از راه «آفاقی» است که به معنای دعوت از انسان، جهت تدبیر در اسرار طبیعت و نظم شگرف جهان، تفکر در آفرینش آسمان‌ها، زمین، کوه‌ها، دریاها و حیوانات است و امتیاز راه آفاقی از سایر راه‌های دیگرآسانی قابل فهم‌بودن آن برای همگان است (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۵۰).

در آیات ۲ الی ۴ سوره‌ی رعد، قرآن در دل بیان توحیدی از خصیصه‌ی آفرینندگی خالق هستی، رازهایی از آفرینش را برای انسان برملا می‌کند و البته با ظرافت، فقط به بخشی از اسرار اشاره می‌نماید. قرآن با ارجاع پیوسته‌ی ذهن مخاطب به نشانه‌هایی که در تمام روزها و شب‌های سال در اطراف زندگی انسان، حضور پررنگی دارند به چیزهایی دلالت می‌کند که شناخت و شناسایی آن‌ها توسط اکثریت مردم آسان است. در حقیقت، خداوند در متن کتاب آسمانی با برجسته‌سازی مناظری که می‌تواند در چشم آدمیان به جلوه‌هایی تکراری بدل گردد، با مرتبط ساختن جایگاه نشانه‌های جهان به مرتبت آفرینندگی پروردگار به آن‌ها اعتبار و منزلت بی‌نظیری می‌بخشد. شگفتی این آیات در نگاه نخست، توصیف چنین تصاویری برای مردمانی است که در جاهلیت و انزوای تاریخی و فرهنگی مزمنی به سر می‌بردند.

در آیه‌ی ۲ سوره‌ی رعد، قرآن روایت تصویری‌اش را با شرح برافراشتن آسمانی آغاز می‌نماید که ستون‌های نگهدارنده‌اش دیدنی نیستند و در ادامه برای اطمینان یافتن مخاطب خود از مستند بودن کلام به نشانه‌های تصویری آشکار و محسوسی به مانند؛ حرکت معین و هدفمند خورشید و ماه اشاره می‌کند تا از راه ایجاد ربط منطقی میان محسوسات و پدیده‌های نادیدنی بر آفریننده‌ی یگانه‌ی هر دو وجه خلقت تاکید شده باشد.

در متن آیه‌ی ۳ خداوند ضمن توصیف تصویری زمین، نهرها، کوه‌ها و میوه‌ها با ظرافت کم‌نظیری با طرح موضوع پوشانده شدن روز با شب و به بیان دقیق‌تر با قطع موقت ارتباط بصری چشم‌ها با مشاهدات روزانه، زمینه را برای تفکر و اندیشیدن مخاطب مهیا می‌داند.

در آیه‌ی ۴ سوره‌ی رعد با ارائه‌ی نشانه‌ها و تصاویر مستندی از پدیده‌های زمینی، گویی انسان را برای واری و شناخت از پیرامون خویش، ترغیب نموده و در اینجا با تأکید بر بعضی از تفاوت‌های شکلی و ماهیتی میان مخلوقات، ذهن پرسش‌گر انسان را تحریک می‌نماید. این رویکرد پنهان و آشکار در قرآن کریم دقیقاً همان جهت‌گیری کلانی است که در تولیدات روایی تصویری مستند، خالقان اثر در پی آن می‌باشند.

نتیجه‌گیری

بنا برآن‌چه در مقاله آورده شد، درمی‌یابیم که در شاکله‌ی قرآن کریم، خداوند با به‌کارگیری ظرافت‌های صنعتی متنوع، زمینه‌ی بیان مقصودش فراهم شده است. روایت تصویری هم به مثابه یکی از ابزارهای کارآمد تشریح آموزه‌های الهی در حد کمال خود در جای جای متن مقدس به کارگرفته شده و بی‌آنکه بهرمندی از شیوه‌های روایی به گونه‌ای مستقل در ساختار قرآن بتواند عرض اندام کند، تماماً در خدمت تبیین اهداف و غایتی است که مورد نظر حضرت باری تعالی بوده است. این مسئله یکی از چالش‌های همیشگی آثار هنری بوده که در موارد متعددی جذابیت‌های فنی و شکلی بر محتوا و ماهیت بنیادین اثر پیشی گرفته و ساختاربرهویت

معنایی چیره شده است. از سوی دیگر، گاه اهمیت و سترگی آموزه‌ها و محتوای اثر به واسطه‌ی استفاده از زبان روایی الکن و نارسا در انعکاس دقیق متن اثر هنری ناموفق بوده و به نظر می‌آید، قرآن کریم در میانه‌ی این چالش محتوایی و ساختاری با مهارت و زبده‌ی مثال‌زدنی، توانسته بر قامت معنایی آیات مقدس، لباس فاخری از روش‌ها و منش‌های روایی جلوه‌نما و با شکوه برتن کند.

منابع

- طباطبایی، محمدحسین، (۱۳۹۱) تفسیر المیزان، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.andishehqom.com
ناصر، مکارم شیرازی، (۱۳۹۱) تفسیر نمونه، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.andishehqom.com
جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۹۱) تفسیر موضوعی، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.esra.ir
جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۹۱) تفسیر تریبی، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.esra.ir
قرائی، محسن، (۱۳۹۱) تفسیر نور، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.qaraati.ir
خرمشاهی، بهالدین، (۱۳۷۵) ترجمه‌ی قرآن کریم، تهران: انتشارات نیلوفر
آیتی، محمد، (۱۳۹۱) ترجمه‌ی قرآن کریم، نسخه‌ی الکترونی در پایگاه www.andishehqom.com
سویین، دوايت وی، (۱۳۸۲) نگارش فیلم‌نامه‌ی مستند، مترجم: عباس اکبری، امیر پوریا، چاپ اول، تهران: نشر ساقی
مشتاقی، سمانه، (۱۳۸۱) ۲۰۰ فیلم پرفروش تاریخ سینما، تهران: نشر ماکان
وولن، پیتر، (۱۳۸۹) نشانه‌ها و معنا در سینما، مترجم: عبدالله تربیت، بهمن طاهری، چاپ پنجم، تهران: نشر سروش
ارجمند، مهدی، (۱۳۸۲) طراحی صحنه، چاپ اول، تهران: نشر سارنگ
نوبل، ویلیام، (۱۳۸۷) تعلیق و کنش داستانی، مترجم: مهرانوش طلایی، چاپ اول، تهران: نشر رسش
یکولا، ساندر، (۱۳۸۷) هنر مدرنیسم، مترجم: رویین پاکباز و دیگران، تهران: نشر فرهنگ معاصر
مک کوایل، دنیس، (۱۳۸۲) مخاطب شناسی، مترجم: مهدی منتظر قائم، تهران: نشر مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها
بوردول، دیوید، (۱۳۸۳) تاریخ سینما، مترجم: روبرت صافاریان، چاپ اول، تهران: نشر مرکز
رحیمیان، بهزاد، (۱۳۷۹) راهنمای فیلم، جلد اول، چاپ اول، تهران: نشر روزنه
رحیمیان، بهزاد، (۱۳۸۵) راهنمای فیلم، جلد سوم، چاپ اول، تهران: نشر روزنه

باورقی

۱. در متن قرآن کریم، در آیات پرشماری بر اهمیت و فضیلت تفکر و اندیشیدن اشاره شده است از جمله: آیات ۲۰-۲۱ سوره‌ی ذاریات، آیه‌ی ۱۹۰ آل عمران، آیه‌ی ۴۳ ذاریات، آیه‌ی ۴ جائیه، آیات ۳۵-۳۶ سوره‌ی طور، آیه‌ی ۲ سوره‌ی جمعه و...